

URKRAFT NATUREL PÅ CD Om naturbegrebet og naturlyde i healingmusik

Tore Tvarnø Lind

Healingmusik med naturlyde anvender et naturbegreb, der ikke inkluderer den teknik, der formidler lydene. I en musiketnologisk ramme diskuterer artiklen bl.a. dette paradoks og påpeger, at reproduktionen af naturlyde er en moderne teknologisk frembringelse, ligesom den nostalgi, der præger det kommercielle healingmusikmarked, må forstås i den sammenhæng den virker. Genren trækker på romantiserede forestillinger om autentiske urlyde som kilde til helbred, som påkalder sig kritik, men også lytternes positive oplevelser med naturlyde må inkluderes i forskningen: Når naturlyde virker, er det fordi, de som metaforer er med til at skabe en meningsfuld sammenhæng omkring sygdom og heling.

1. Indledning

Naturlyde er populære på det healingmusikalske marked. Navnlig lydene af vandløb, småfugle, delfiner og havets stille bølgeskulp i strandkanten – for ikke at nævne shaman-trommen og menneskets egen hjerterytme – er trivielle gengangere i det store udbud af kommerciel musik til afslapning, afstressning og smertelindring, som bl.a. sælges i helsekostforretninger, boghandler, apoteker og på Internettet. Afslapningsmusik¹ med naturlyde henvender sig til private brugere og indgår i vid udstrækning i forskellige alternative healing- og terapiformer, samt som supplement til medicinsk behandling på hospitaler. Lyden af natur skal vække lytterens egne (indre) naturlige evner til at hele sig selv. Men hvad er det for en natur, vi lægger øre til? Hvad er naturlighedssymbolikken udtryk for? Og hvordan omsættes forestillinger om natur til lyd og musik?

1 Betegnelsen afslapningsmusik anvendes her som omfattende healingmusik og musikmedicin, og synonymt med paraplybetegnelsen New Age musik. I denne artikel bruges afslapningsmusik og healingmusik med samme betydning, hvor musikmedicin primært anvendes om MusiCure. Sondringen mellem healingmusik og musikmedicin vedrører primært produkternes position og ikke som sådan det musikalske.

Denne artikel² handler om naturlyde på cd, og tager udgangspunkt i det paradoks, at det naturbegreb, som anvendes i healingmusik og den healing-musikalske diskurs ikke forholder sig til det grundvilkår, at lydene formidles gennem nutidig teknologi. Artiklens sigte er at belyse og diskutere nogle af de konsekvenser, der følger med den tanke, at reproducerede naturlyde kan være et alternativ til dystopiske dårligdomme i det fremmedgørende moderne og teknologiske (og altså 'unaturlige') samfund, *uden* refleksion over, at denne reproduktion selv er en moderne, teknologisk frembringelse. Derfor vil jeg se nærmere på det naturbegreb, som anvendes, og jeg vil argumentere for, at naturlydene i afslapningsmusik repræsenterer natur i metaforisk og symbolsk forstand. Der er tale om en romantisk naturopfattelse iklædt New Age forestillinger, der søger at genetablere sammenhængen mellem krop, sjæl og natur via musikalske produkter, som indgår i en følelsesindustri, der slår plad på nostalgi og autenticitetsbegær og sælger konforme, positive følelser. Artiklen trækker på tanker og argumenter af filosoferne Hans Fink og Anders Fogh Jensen, musiketnologen Steven Feld, antropologen Kirsten Hastrup og andre, og den inddrager i diskussionen nogle af de paradokser og problemer, der følger med den healingmusikalske eksotisme og neo-kolonialisme. For klarheden i argumentationen er artiklen fokuseret på en kritisk behandling af naturlyde på cd, men det er vigtigt at understrege, at denne kritik ikke kan stå alene. Artiklens næstsidste afsnit giver således bud på, hvordan bl.a. musiketnologien kan være med til at belyse lytteres positive oplevelser med naturlyde, og hvordan lydene som kilder til sundhed indgår i meningsfulde sammenhænge i forhold til menneskers liv og helbred.

2. Naturbegrebet

I artiklen »Om menneskets natur og plads i naturen,« konstaterer filosofen Hans Fink (2002), at vi i den hverdagslige brug af naturbegrebet konstant og ubesværet skifter mellem forskellige betydninger, når vi snakker om natur. Bestemt af grænsedragningerne mellem natur og ikke-natur, identificerer Fink forskellige måder at forstå og anvende naturbegrebet på. Natur forstås som menneskets egen natur, som noget mennesket opholder sig ude i, som modsætningen til det overnaturlige, og endelig som totalitetsbegreb. Den evolutionistiske ide om menneskets 'naturlige' udvikling førte ifølge Fink

2 Emnet for denne artikel har forbindelse til mit forskningsprojekt »Musik, healing og mennesker i København« på Dansk Folkemindesamling i 2004; se Lind 2007 (komme). Jeg ønsker her at rette tak til fhv. direktør for Dansk Folkemindesamling Palle O. Christensen for støtte til gennemførelse af mit projekt. Jeg skylder også stor tak til de studerende, der fulgte mit kursus i »Musik og healing« på Musikvidenskabeligt Institut, Københavns Universitet, efteråret 2006. Tak til Annemette Kirkegaard for kommentarer. Hvad der måtte være af fejl og mangler i denne artikel, er udelukkende mit eget ansvar.

pragmatikeren John Dewey til at fastholde en »natur- og menneskeforståelse der regner natur for intet mindre end en totalitetsontologi« (Fink 2002, s. 40), dvs. en altomfattende naturforståelse, som altså afviser dualismen mellem erkendelse og verden. Deweys pragmatisk naturalisme, som den bl.a. udlægges i det filosofiske værk *Experience and Nature* (1925), søger et opgjør med ideen om universelle essenser og former, og fastholder, at viden er et produkt af menneskelig aktivitet rettet mod opfyldelsen af menneskelige formål. Vores forståelse af verden er en konsekvens af vores aktive engagement i den, snarere end ontologisk funderet: Vi kan altså ikke tænke på naturen uden at beskrive den på en eller anden måde. Som Kirsten Hastrup fastholder, »der er ingen mulighed for en kontekst-fri viden om den ydre verden« (Hastrup 1989, s. 13).

Naturbegrebet vendt mod menneskets indre natur er, ifølge Fink (2002, s. 44-45), fuld af modsætninger. Således forstår vi ved menneskets natur f.eks. uforanderlige træk modsat skiftende træk, normaltillstand modsat stress- og sygdomstilstand, nedarvede strukturer modsat tillærte, den fysiske og fysiologiske væren over for det sjælelige og psykologiske, drifter og instinkter i modsætning til fornuft, dybeste lag i den personlige bevidsthed, og endelig menneskets måde at være på, når det er frit og handler spontant.

Også når naturbegrebet rettes mod en ydre verden, er det ikke entydigt, hvad der inkluderes som natur. Fink karakteriserer forskellige opfattelser af natur (2002, s. 46): Naturen er (1) den oprindelige og af mennesket uberørte verden, hvis grænse går ved menneskelig virksomhed, (2) det vilde i modsætning til det dyrkede og uden for systematisk brug; i denne kategori placerer Fink også 'naturfolk'. Natur kan også være (3) det landlige modsat det urbane og civiliserede, (4) det grønne i modsætning til det syntetiske, altså den oprindelige verden før industrialiseringen, (5) miljøet som mennesket opholder sig i, modsat mennesket som biologisk organisme, (6) det fysiske over for det psykiske, åndelige og sociale, og endelig (7) det jordiske (fysiske) over for det overnaturlige (metafysiske). Disse kategorier overlapper hinanden og er indbyrdes delvist modstridende. Som vi senere skal se, griber denne begrebslige kompleksitet (Fink 2002, s. 41) uundgåeligt ind i diskursen omkring naturlyde og naturforståelsen i afslapningsmusik.

Når talen falder på naturlyde, som noget der påvirker menneskets indre natur, sker der et skift mellem natur fra noget ydre til noget indre, som har stærke ligheder med en romantiseret vision om natur og mindre at gøre med at sanse og påskønne natur som sådan (Dunn 2001, s. 103). Det romantiske natursyn opstod som en antitese til den positivistiske naturvidenskab, der dominerede i starten af det 19. århundrede, og som så naturen som objektivt tilgængelig og målbar, og hvor man søgte at beherske naturen til menneskets fordel i det sundhedsmæssige, sociale, videnskabelige og teknologiske fremskridt (Christensen 2000, s. 20). Som Søren Møller Sørensen påpeger, delte romantikere som naturvidenskabsmanden H.C. Ørsted og fysikeren og naturfilosoffen J.W. Ritter en dynamisk naturopfattelse, hvor alt i naturen,

inklusive menneskets krop og fornuft (hos Ørsted kaldet ånd) opfattedes som virkende kræfter (Sørensen 2003, s. 24-25). Denne enhed mellem naturen og menneskelig sansning og tanke søgte man efter i kunst og videnskab, som bl.a. Ørstedes ideologiske naturæstetik vidner om. I værket *Det Skjønnes Naturlære* beskrives naturens symmetriske former at have »tankepræg« (Ørsted 1943, i Sørensen 2003, s. 32). Om den romantiske naturfilosofi, som betragtede fysik som den højeste kunst, skriver historikeren Dan Christensen:

»Det romantiske projekt gik ud på at genoprette et kognitivt og emotionelt fællesskab mellem menneske og natur. Det forestillede sig elektriciteten som den allestedsnærværende, sansepirrende kraft og som jordens puls, der slog i takt med årets rytmer og holdt alle organismer i live« (Christensen 2000, s. 29; se også Sørensen 2003, s. 25).

Denne ide om en allestedsnærværende kraft blev senere et centralt fællestrek for New Age kosmologier, hvor den er bedre kendt som 'universel energi'. Inden for dette univers er det, som høres, lyden af natur og denne bliver til billeder i lytteren selv, som er meningsgivende. Der er tale om spejling i en ydre natur, som tillægges positive værdier. Det er altså natur og naturlyd som symbol eller metafor, der er på tale. Den musikalske metafor hentyder her til det fænomen, at en reproduceret naturlyd giver lytteren en oplevelse af at blive bragt i samklang med den natur, som lydene associerer eller inspirerer til, eller at få tilfredsstillende en romantisk forventning (López 2001, s.166). Forbindelsen mellem natur og menneske postuleres med stor selvfølgelighed, men det er til diskussion, hvordan denne enhed mellem menneske og natur og ide om harmonisk skønhed er omsat i healingmusik og reproducerede naturlyde på cd.

Naturbegrebet anvendes ofte ideologisk, og bruges (og misbruges) til at retfærdiggøre snart sagt alting under henvisning til menneskers natur og status i og relation til naturens orden. Fink gør opmærksom på 'den naturalistiske fejltagelse' (2002, s. 40-41), som beskriver det at naturalisere et eller andet, dvs. drage slutninger fra det partikulære til det universelle. Som jeg skal vise nedenfor, er der en tydelig tendens i musikmedicin og healingmusik til at naturalisere naturlyde og fastholde en ideologisk trivialisering af naturen og dens lyde.

3. Naturmusikalske metaforfælleskaber

Sprogforskeren Anders Fogh Jensen påpeger i sin bog *Metaforens Magt* (2000), at mennesket tænker metaforisk, sådan forstået at menneskets sprog og erkendelse fungerer ved et samspil mellem følelse og fornuft. Fogh Jensen fastholder, at begreber og kategorier er antropomorfe, og altså ikke

vokser i naturen – de findes ikke ude i verden, de opstår derimod i mennesket, der erfarer verden. Dette er et metaforisk syn på forholdet mellem sproget og resten af virkeligheden; sproget rummer det hele: musik, natur, videnskab osv. Man kan sige, at sproget fungerer som et spejl for helheden (Hastrup 1999, s. 263). Det er også et fundamentalt fænomenologisk syn, som afviser essentialistisk substansforståelse, altså at kategorier er funderet i tings og fænomeners iboende essenser.³ Overfører vi denne tanke på naturlydene, betyder det, at deres egenskaber og 'effekt' er individuelt og socialt bestemte og tillærte, og ikke iboende den enkelte lyd.⁴ I fænomenologisk forstand er lyde altså ikke 'i sig selv' hverken autentiske eller naturlige, dette er træk, der er tilskrevet dem.

Det, der er på spil i healingmusik eller musikmedicin, er metaforer, sprogets kraft, eller bredere formuleret, kulturelle faktorer. Fogh Jensen (2000) peger på metaforenes påvirkning i vores oplevelse af virkeligheden. Vi deler ikke naturoplevelser, vi deltager derimod i et metaforfællesskab omkring naturbilleder og symboler. Vores oplevelse af natur gennem naturlyde på cd er ud fra dette syn altså sprogligt betinget og kulturelt og kropsligt indlejret, og vores verbaliserede erfaring præger dermed vores måde at lytte på. De naturlige og musikalske metaforer er legemliggjort, kropsligt udtrykt ved den måde vi lytter på.

Healingmusikbranchen bekræfter og reproducerer musikalske og lyd-mæssige metaforer, og man kan med rette tale om en uskreven kanonisering af gavnlige naturlyde, hvilket MusiCure, der markedsføres som »verdens første lægedokumenterede musik« (MusiCure brochure 2004, 2006) slår fast med større autoritet end noget andet produkt på markedet. Det musikmedicinske design har en normativ indflydelse på vores opfattelse af helbredsfremmende, naturlige og livsbekræftende lyde og toner.

Vi har som lyttere allerede en forestilling om lydene på de healingmusikalske produkter, og hvad vi vil med dem, før vi afspiller cd'erne og lytter. Vores lytning er derfor præget af forventninger bundet i tidligere lytteoplevelser og erfaringer med naturen, som ikke kan tilsidesættes. Der er altså på ingen måde tale om præsproglige oplevelser af natur eller naturlyde. Selv når vi hører nye lyde, sammenligner vi dem med allerede kendte for at give dem mening.

Dermed ikke sagt, at healingmusik med naturlyde ikke kan indeholde kilder til undren og overraskelse. I sin artikel, »Metaforer i terapiens tjeneste,« betoner psykologen Alice Theilgaard værdien af metaforens billedrige

3 For en udredning af det filosofiske grundlag for fænomenologien henvises til Merleau-Ponty 1962 og Zahavi 2003. Dette syn karakteriserer også Deweys pragmatisme, som allerede nævnt, se Dewey 1925.

4 Tak til musikstuderende Anja D. Demant for at henlede min opmærksomhed på Anders Fogh Jensens arbejde med metaforen, som præciserer pointerne om naturoplevelsen gennem naturlyde som sprogligt eller kulturelt betinget.

indhold i den terapeutiske proces (Theilgaard 1995, s. 164-65). Det er meget nærliggende at forestille sig, at musikalske lyde og de dertil knyttede billedlige associationer på samme måde kan indgå i en dynamisk terapeutisk proces, hvor de er med til at danne nye sammenhængende mønstre, og dermed hjælper lytteren (patienten) til at forholde sig til sin lidelse eller sygdom på nye og mere hensigtsmæssige måder.

Både musik, medicin og healing er socialt konstrueret og udspilles i en kulturel sammenhæng med menneskekroppen som bindeled mellem biologi og kultur, mellem lægevidenskab og kunst og verdensanskuelse. At der er en biologisk virkelighed synes klart, men det må samtidig fastholdes, at alle forsøg på at forklare og ordne denne virkelighed implicerer en kontekstualisering, hvor det dynamiske forhold mellem biologi, kulturelle værdier og sociale virkeligheder, herunder sproglige, må tages i betragtning (Roseman 1991, s. 179; Hastrup 1989, s. 13). »Så snart videnskaben omslutter naturen, bliver denne kulturaliseret,« som Hastrup understreger (1989, s. 13). Musikalsk lytning og perception finder aldrig sted uden for en fysisk verden, men heller ikke i et sociokulturelt vakuum.

4. Autenticitet og eksotisme i reproducerede naturlyde

Ud fra et fænomenologisk syn på verden må det fastholdes, at autenticitet ikke er indeholdt i naturlyde eller musikalske toner i sig selv, men tilskrives dem.⁵ Ved at fortolke (for det er et fortolkningsspørgsmål) en musikalsk praksis som autentisk, tilskrives den positiv værdi. Autenticitet signalerer ægthed, og er i en snæver betydning en metafor for en vares ægthed, en følelsesladet besnakning af indholdet. Naturlyde på cd ville næppe sælge lige så godt, hvis de var markedsført som manipulerede og syntetiske.

Naturlyde på cd har en symbolsk karakter. Den symbolske form giver mening, når de kobles til visualisering, nærmere forstået som de indre billeder naturlydene genererer i lytteren. Dette forudsætter imidlertid, at lytteren genkender naturlydene, altså kan relatere til dem, og formår at danne afslappende eller positive billeder af ønskeøer, et sted der virtuelt ligger fjernt fra lytterens fysiske omgivelser. Så samtidig med at lydene forudsætter fortrolighed må de pege på et sted, der er fjernt fra lytteren. De lyde der er bedst egnede til at supplere lægelig behandling, afspænding eller healing, synes derfor at være lyde fra såkaldt urfrisk natur fra fjerne tider og steder. Disse naturlige steders oprindelse er ofte maskeret i sådan en grad, at det er rimeligt at tale om tidløse fortider og ikke-steder.

Denne tanke om dobbelte fjerne kulturer og egne (i tid og rum), er en sejlivet kending fra f.eks. antropologiens og musiketnologiens opgør med

5 Dette udgangspunkt findes flere steder i musikforskningen, se f.eks. Moore 2002: 210; Livingston 1999.

fagets egen etnocentrisme, og det i dag uantagelige syn på kulturer som »et velafgrænset hele, som man kunne studere som en kulturel »ø« – i bogstavelig isolation fra resten af verden« (Hastrup 2003, s. 12). Musiketnologien har forladt dette 'eksotiske' kultursyn og ligesom antropologien taget skridtet væk fra dagsordner sat af vores egen imperialistiske nostalgi (jf. Hastrup 1995, s. 6) – et begreb der betegner »the mourning of the disappearance of what we, the imperialists, have ourselves transformed« (Hastrup 1995, s. 2).⁶ Som antropologen Kirsten Hastrup udtrykker det, er de »dobbelt fjerne 'andre' [...] blevet dobbelt naturaliserede som objekter: både som primitive forfædre, os selv i datid, og som 'naturfolk' uden for civilisationen« (Hastrup 1999, s. 31-32).

Den naive opfattelse, at visse kulturer forbliver uberørte af omverdenen og historien, synes desuagtet at leve i bedste velgående i nyspirituelt populærkultur, også forstået som New Age i al sin brede mangfoldighed, og formidles som historie- og stedløse drømmeøer i afslapningsmusik. Som Clara Gallini i sit studie af masseproduceret eksotisme argumenterer for, er det netop i oprindelighedsmaskeringen, det eksotiske henter sin symbolske effektivitet (Gallini 1996, s. 215).

5. Den indre urskov – nogle eksempler

Nogle eksempler fra cover-tekster fra pladeudgivelser fra den førende New Age musikproducent på det globale marked New World Music og det danske musikmedicinske design MusiCure vil illustrere mine pointer omkring oprindelighedsmaskering, eksotisering og natur-metaforik.

Relax with Nature serien, udgivet på New World Music, præsenterer forskellige lydlandskaber uden musikalsk ledsagelse, og som det på omslaget hævdes, er lydene autentiske: »Authentic natural sounds – 60 mins stereo« (*Relax with Nature* (cd) 1994). På albummet *Rainforest* præsenteres regnskoven således:

»This special collection of relaxing natural sounds is especially effective at low volume, these sounds envelop and revitalize you, transforming your atmosphere into a more restful, spacious and creative one. They may evoke memories of childhood holidays or visits to far away places, and will help your mind to escape to worlds of natural beauty« (*Relax with Nature* (cd) 1994, omslaget).

Naturlydenes potentiale til at forandre positivt ved virtuelle (indre) rejser til fjerne, naturskønne verdener er klar. Disse steder, hvor lytteren kan søge

6 Hastrup tilegner begrebsparret 'imperialistisk nostalgi' Renato Rosaldo, se Hastrup 1995: 2 med reference til Rosaldo 1989: 68ff.

tilflugt, lade batterierne op og finde ro implicerer en kontrasterende verden, hvor brugeren angiveligt bliver kørt træt, distanceres fra sit sande jeg og begrænses i sine udfoldelsesmuligheder. Det er karakteristisk for afslapningsmusik, at lydene og musikken danner stillestående og udramatiske lydflader eller lydta-peter. Det er ikke denne musiks formål, og her adskiller den sig fra megen anden vestlig musik, at skabe nogen udvikling, som f.eks. i et musikalsk forløb med dynamiske udsving, spænding og afspænding.⁷ Formålet er at fastholde en bestemt vege-terende stemning, i hvilken lytteren kan finde ro eller inspiration.

Noterne på omslaget til Clifford Whites *An Island called Paradise* (2003) lægger ligeledes tydelig vægt på den indre rejse som svar på det daglige arbejdsmæssige og sociale pres. Som titlen og billedet på omslaget af en eksotisk, men ikke nærmere defineret ø i Stillehavet (?) åbenbarer, er metaforen om det indre paradís central:

»Escape the pressures of the day and visit your own inner island called paradise. Imagine the clear blue sea rolling gently onto the beach, the cool shade of the palm trees and the warmth of the sun on you. Clifford's beautiful compositions allow us to escape through our imagination to our own private island of tranquillity with relaxing melodies, the effect of which is comforting, inspiring and restful.«

Det ækvatoriale er ligeledes temaet på det andet album i MusiCure-serien, *MusiCure. Equator* (Eje (cd) 2003b), hvorpå der høres hav- og fuglelyde fra Seychellerne i det Indiske Ocean. Komponisten Niels Eje skriver selv i præsentationen:

»For os nordboere er den tropiske natur fantastisk i dens rigdom på variation, varme og eventyr, og det har været en stor inspiration for mig at opleve tropernes magi på nært hold ... kombination[en] af livskraft og skønhed vil altid være en inspiration for os, og minde os om den dybe livsbekræftende harmoni, som altid er til stede i naturen« (Eje (cd) 2003b, s.15).

Vi ser i MusiCure den samme uproblematisk bevægelse fra en ydre til en indre natur som i de forrige eksempler, og her er det gjort tydeligt, at det er nordeuropæeren, musikken henvender sig til specifikt. Eje taler om en oplevelse af naturen i tro-perne, og skønt der ikke er nogen direkte hentydning til det klanglige på cd'en, forstår vi, at når naturen beskrives som magisk og livsbekræftende, så er det præcis de egenskaber, der metaforisk tillægges

7 Visse dele af MusiCure har dog et klart melodisk og formmæssigt forløb, hvilket f.eks. er tydeligt på »Journey« og »Poem,« på *The Journey* albummet, Eje 2003a (cd), hhv. track 2 og 5.

musikken, og som skal hjælpe lytteren til at skabe sine egne »optimistiske indre billeder« (MusiCure brochure 2004, 2006).

Eje har selv stået for optagelserne af de fleste naturlyde i MusiCure serien og står dermed som komponist, eller kunstner, som garant for lydenes autenticitet. Også billedmaterialet på omslaget og i teksthæftet er fra det sted, lydene faktisk er optaget, så deres oprindelse er altså ikke sløret. På dette punkt adskiller MusiCure sig væsentligt fra de andre eksempler nævnt her. Alligevel er det eksklusive og utilgængelige understreget ved Seychellernes specielle bølger og unikke fugleliv, som høres på *Equator* albummet og afspejles i titlerne på de enkelte 'sater' på cd'en, som f.eks. »Bird Island« og »Exotic Virtuoso« (Eje (cd) 2003b, hhv. track 1 & 3). De eksotiske lyde på MusiCure signalerer medicinsk raffinement og luksus.

På albummet *Spirit of the Redman* høres amerikaneren John Richardson syngende spirituelle sange fra det, der på omslaget beskrives som de indfødte rødhuders ('redman') storhedstid (Richardson (cd) 1983). Og skønt Richardson ikke er 'rødhud' men 'blegansigt', henter *Spirit of the Redman* autenticitet ved retorisk at skabe forbindelse til den primitive kulturs visdom fra en tid, før den hvide mand drog mod vest:

»A unique and powerful recording featuring the spiritual chants reminiscent of the glorious age of the Native American Indian. This music has a deep rhythm and is both joyful and inspirational, uplifting the listener to [a] state of peaceful and focused energy...«

Den imperialistiske nostalgi er rykket ud på prærien: Præcis hvilken indiansk kultur, der hentydes til, er ikke klart, hvorimod der trækkes på en essentialistisk opfattelse af formodede fællestræk ved nordamerikanske indianerkulturer, som dækkes uden blusel af det nedladende prædikat 'redman'.

Også *Sound Medicine Man*, komponeret og udført af Tim Wheeler (2003), trækker på forestillingen om en tidløs og universel naturvisdom, nærmere betegnet shamanisme, uden at det oplyses, hvilken form for shamanisme og hvorfra på den nordlige del af kloden Wheelers shaman-karikatur er inspireret:

»Drawing on the ancient spiritual path of the shaman, Tim [Wheeler] has created a truly inspirational album recorded amid the snow covered peaks of the Colorado Mountains. This emotional voyage of discovery and nature unfolds with magical and evocative compositions featuring Tim's unsurpassed, haunting flute playing, as well as piano, bass, drums, strings and vocals. The result is a kaleidoscope of sounds that weave through the emotions in glorious splendour as a monumental celebration to life.«

Læg mærke til, hvordan beskrivelsen af beliggenheden af Wheaters studie i de sneklædte Colorado-bjerge tilskriver albummet en aura af naturlighed, og på samme tid kobler samtlige musikinstrumenter og 'lydmedicinmanden' (personificeret i Tim Wheeler selv) til den storslåede og vilde amerikanske natur.

Tekst- og billedmateriale på omslagene til afslapningsmusik i New Age-genren har sjældent nogen forbindelse til lydsiden, og præcis hvor lydene er optaget forbliver uvist. Som den australske musikforsker Karl Neuenfeldt påpeger, er cover-notes og reklamemateriale et vigtigt element i den økonomisk og æstetisk succesfulde (skønt vage og upræcise) markedskategori New Age musik. Præsentationen og indpakningen af musikken skal skabe en atmosfære og aura af autenticitet om produktet, som er altafgørende for dens succes, det er nøjagtighed i præsentationen af indholdet derimod ikke (jf. Neuenfeldt 1998 og Zrzavy 1990). Dette peger på metaforargumentets relevans, at det er 'natur' i symbolsk forstand, der er tale om: Naturlydene er besnakket og taler ikke 'for sig selv'. Det er underordnet, om delfinlydene er optaget i et akvarium og regnskoven i en botanisk have med mekanisk sprinkleranlæg, det er symbolikken, den metaforiske repræsentation der afføder en indre følelse af autenticitet.

Som allerede nævnt er det dog ikke underordnet for komponisten Niels Eje, hvor lydene på MusiCure stammer fra; han trænger ind i naturen for at opdage og optage dens iboende autenticitet i form af lyd, men opdagelsen af de autentiske lyde unddrager sig ikke bestemmelsen (udvælgelsen) og definitionen af dem som 'autentiske' (jf. Hastrup 1989, s. 12-13). Sociologen Stjepan Mestrovic (1997, s. 3-4) hævder, at det postmoderne samfund er besat af det autentiske. Dette kommer i høj grad til udtryk i afslapningsmusik med 'autentiske' naturlyde. At det autentiske tilsyneladende accepteres som noget, der kan købes er enten udtryk for en grov benægtelse af den musikalske markedsførings realitet, eller en omfavnelser af den som en meningsfuld medspiller i et paganistisk-spirituelt projekt.

Hvis vi f.eks. lytter til *Relax with Nature*-seriens »Rainforest,« som nævnt ovenfor, hører vi et 'soundscape' af dryppelyde på blade og sangfugle, der kunne være en autentisk regnskov med de lyde, der ganske enkelt er i en regnskov. Men godt 8'32" inde i junglen, så at sige, høres en træfløjte, som minder lytteren om, hvor mennesketomme de reproducerede naturlyde på cd normalt er. Og spørgsmålene presser sig på: Er det også en lyd, der ganske enkelt er i en regnskov? Kom der lige en ægte regnskovsindianer, en repræsentant for det lokale, autentiske naturfolk forbi, mens man stod der med mikrofoner og udstyr og lavede lydoptagelser? Dette er ikke udtryk for ironi fra min side, men alvorligt ment, for eksemplet peger på det problematiske i oprindelighedsmaskeringen: Hvem er det, som spiller? »Rainforest« er ikke en dokumentation af et reelt biohabitat, hvilket maskeringen af lydenes oprindelse bekræfter. Det autentiske er iscenesat. Men lydene skal ikke så meget skabe illusion om at 'være til stede i naturen' (jf. López 2001, s. 165),

snarere afspejle lytterens indre autentiske natur. Fløjtelyden er en metafor for lytterens indre urmenneskelighed.

6. Der, hvor metaforen banker...

Lyden af hjerteslaget rangerer højt på listen over 'livsbekræftende' lyde, og er uløseligt forbundet med hjertet som metafor. Den vægt og værdi, der tillægges lyden af hjerteslaget i f.eks. Niels Ejes MusiCure, er et godt eksempel på sammensmeltningen af biologiske og kulturelle realiteter, af skift mellem forskellige naturforståelser. I tredjesatsen »Song of the Heart« på det første MusiCure album, *The Journey*, (Eje (cd) 2003a, track 3) høres en hjertepuls slå regelmæssigt og roligt (ca.60 BpM) akkompagneret af harpe- og synthesizerklange. Hjerteslaget blandes i starten af satsen med lyden af havets puls, bølgerne der skyller ind over strandkanten, som en overgang fra den tidligere sats. I teksthæftet, der følger med cd'en, introduceres hjerteslaget i en artikel med titlen »Medicin og musik,« hvor klinikchef for Rigshospitalets intensivafsnit 4131, overlæge dr.med. Lars Heslet forklarer:

»Et [...] væsentligt faktum er, at vi fra tidernes morgen har det fællestærk, at moderens hjertelyd var den første rytme vi oplevede – en basal urlyd. Under graviditeten er moderens hjertelyd relativt langsom og rolig. Koblingen mellem den langsomme hjerterytm og trygheden i livmoderen bevares livet igennem. Selv hos voksne vil en langsom rytme med ca. 60 slag pr. minut skabe tryghed« (Heslet 2003, s. 10).

Besnakningen af hjerteslaget går langt ud over naturvidenskabelige og medicinske domæner, og er problematisk på flere måder. For det første er spekulation om, hvordan mennesket gennem tiden har opfattet hjertelyden hverken et videnskabeligt eller et historisk faktum. Det er misvisende, når man under dække af lægelig autoritet postulerer en forbindelse mellem effekten af MusiCure på lytteren og noget oprindeligt i menneskets biologiske fortid. Som historikeren Peregrine Horden i bogen *Music as Medicine* antyder, er denne forladt sig på det fortidige et hyppigt anvendt argument i musikmedicin og healingmusik (Horden 2000, s. 19). Men man kan derimod hævde, at hjerteslagets æstetiske værdi her får et skud autenticitet ved den retoriske appel til historie, snarere end en objektiv 'faktaforklaring', i den forstand begrebet faktum normalt anvendes i lægevidenskaben.

For det andet appelleres der i citatet til det universelle i den gravide kvindes hjerteslag på en suggestiv og romantisk facon. Den gravide kvinde passificeres, og graviditet tilskrives på en essentialistisk og chauvinistisk facon en sfære af evig ro og harmoni, som var graviditet en tilstand uden følelsesmæssige udsving. Hjerteslagets mekaniske regelmæssighed tegner et symbolsk billede af det ideelle urmoderlige hjerteslag.

For det tredje postuleres der en del omkring fostre. Hvordan ved lægen, at fostre opfatter livmoderen som tryk? Det har man ret beset ikke undersøgt empirisk. Og det er noget ganske andet at slutte, som vi almindeligvis (og i øvrigt ganske rimeligt) gør, at når den nyfødte er sund og rask, så må det have været godt derinde. Men det er en sproglig efterrationalisering og ikke en videnskabelig bevisførelse. Det giver ikke desto mindre anledning til at spørge, hvad det er for en tryk, der er så eftertragtet og angiveligt kan lokaliseres i livmoderen? Selvom det er muligt at få pulsen ned ad manipulatorisk vej ved at lytte til en rolig, rytmisk lyd, så holder allegorien med fosteret i livmoderen ikke vand. Uagtet om fosteret faktisk kan høre moderens puls eller ej (det ved man ikke med sikkerhed), er der intet sammenfald mellem moders og et f.eks. 4 mdr. gammelt fosters puls, hvilket relativt let (og uden indgreb) kan konstateres ved livmoderscanning; fosterets puls på 140 BpM synes upåvirket af den vordende moders almindeligvis noget roligere puls.

Derudover er det nærliggende at spørge, hvorfor kun den ene kropsslyde tillægges værdi – hvad med andre kropsslyde, såsom fordøjelsessystemets? Mulige svar kan være, at selvom tarmlyde nok er livsvigtige og naturlige, er de oftest ikke så rytmiske som hjerteslaget, og så har de, og det er den vigtigste forklaring, en anden metaforisk værdi. Med en skelen til markedsføringen er det klart, at maveknurren og pruttelyde ikke sælger lige så godt som lyden af hjerteslaget.

Disse betragtninger om hjertepulsen som den reproduceres på MusiCure og tolkninger af Heslets præsentation af hjerteslaget (som citeret ovenfor), eksemplificerer tendensen i patriarkalsk medicin ved til stadighed at naturalisere magtrelationerne mellem kønnene, som sociologen Bryan S. Turner observerer:

»... women are associated with nature rather than culture [...] Women have not, as it were, made the transition from animality to culture, because they are still tied to nature through their sexuality and fertility. The universality of women's subordinate status in society is thus explained by the universality of women's reproductive functions. The subordination of women is not essentially a consequence of physiology, but of cultural interpretation of female reproductivity as denoting an unbreakable link with nature« (Turner 1984, s. 115).

Metaforisk indpakning af lyden af hjerteslaget som det, der høres på MusiCure, er et eksempel på ideologisk brug af naturbegrebet, hvor den naturalistiske fejltagelse enten vidner om en intention om at bibeholde eksisterende sociale magtforhold (her en maskulin dominansstruktur), eller simpelthen afslører dem som så indgroede, at de tages for givet (jf. Fink 2002; se også Fogh Jensens diskursanalytiske tilgang, 2000, s. 234-235).

Megen anden musik – tag de allerede nævnte cd'er fra New World Music Company: Clifford White's »Amazonia« fra albummet *An Island Called Paradise* (2003, track 4) og Tim Weather's »Healing the Earth« fra *Sound Medicine Man* (2003, track 4) – kombinerer, ligesom MusiCure, musik med lyden af hjerteslaget, og et fællestræk går igen i samtlige eksempler, der kan opstøves på markedet: Hjerteslaget høres aldrig alene, men er pakket ind i dæmpede tonale og harmoniske klange. Vi skal føle noget bestemt på en 'rar' måde, når vi lytter. Den æstetiske kvalitet af pulsens lyd og det musikalske udtryk i sin helhed er afgørende – ikke en såkaldt biomedicinsk påvirkning uden om lytterens kulturelle øre.

7. Det tæmmede vildnis

Stereotypiseringer af naturens lyde, menneskets biologiske lyde og naturfolks lyde påvirker vores kultur- og naturforståelse. Naturlydene indgår i en nostalgisk og essentialiserende diskurs, som konstrueres i et spil af markedsmæssige, sociale- og institutionelle magtrelationer, som peger på relevansen af postkolonial samfundskritik (f.eks. Chakrabarty 2000; Gallini 1996; Young 2003), samt i særlig grad kritiske studier af sundhedssystemet, medicinsk imperialism, magt, krop og socialisering (f.eks. Turner 1984 og 1987; Arnold 1993; Strong 1993; Williams 2003). Anvendelsen af naturlyde på cd relaterer til bestemte natursyn, som kan betragtes som et udtryk for en neo-kolonialisme, der afspejler gældende samfundsmæssige magtforhold. Det eksotiske og autentiske er bestsellere i vesten. Som Steven Feld påpeger, forføres vi af det fremmedes ægthed og naturlighed: »in popular culture subordinate social formations are always the sources of fantasy and relaxation for the dominant classes or societies« (Feld 1994, s. 288).

Som eksemplerne ovenfor har illustreret, giver neo-kolonialismen sig udtryk i en naturalisering og stereotypisering af kvinden, regnskovsindianeren, manglende credit til indfødte musikere, og eksotisering af den anden – en reminiscens af imperialismens dobbeltsyn på det vilde, bestående af fascination fulgt af et behov for at kontrollere den uciviliserede naturlighed. Afslapningsmusik med naturlyde er entydigt en vestlig genre og handelsvare, og er som kanal for vestlig kulturarv med til at normalisere og naturalisere det universelle i de eksotiske naturbilleder; naturen på cd er under fuldstændig kontrol; den er ikke vild og optræder ikke i sin oprindelige form, den er domesticeret eller ligefrem tæmmede.

Naturlydene er på en gang hjemlige og på rejse. De er familiære og intime, men samtidig er de diffuse og fjerne. Vi mærker ikke de vante forståelser og betydninger af natur. »Det normale og det sociale,« skriver Fogh Jensen om livsverdenen, hvor også vores opfattelser af lyde og musikalske værdinormer hører til, »har indlejret sig så grundigt, at det føles hjemligt« (Fogh Jensen 2000, s. 12). At reproducere naturlyde på cd på denne måde

hjemliggøres, eller mere præcist naturaliseres, er et udtryk for metaforens magt, der, med lån fra Fogh Jensens sproglige metafysik, afholder os fra at tænke natur på andre måder end afslapningsmusikken dikterer, f.eks. mere spontant, kreativt og fantasifuldt, og vende opmærksomheden mod diversiteten af lyde omkring os. Som Alice Theilgaard (1995, s. 170) gør opmærksom på, er ikke alle metaforer lige gode. 'Lagrede' metaforer bliver ofte slidte, og som sådan er de ikke længere effektive, måske ligefrem kontradynamiske. Det er et åbent spørgsmål, om de mange slidte lydige metaforer i healingmusikken egentlig dikterer en kontradynamisk kurs for den eftertragtede 'fantasirejse', snarere end at give inspiration til netop fantasien. Et nuanceret svar på dette spørgsmål må imidlertid inkludere de enkelte lytteres oplevelse.

8. Skizofoni: Natur og reproduceret natur

Naturlyde på cd er illustrative for begrebet om skizofoni (eng., *schizophrenia*), først introduceret af komponisten R. Murray Schafer i bogen *The Soundscape. Our Sonic Environment and the Tuning of the World* (1977). Skizofoni betyder 'splittet lyd', og henviser til sondringen mellem original lyd og dens elektroniske, samplede og redigerede reproduktion. Om betydningen af udviklingen af de elektroakustiske medier for vores måde at opfatte lyd på, siger Schafer:

»Since the invention of electroacoustical equipment for the transmission and storage of sound, any sound, no matter how tiny, can be blown up and shot around the world, or packaged on tape or record for the generations of the future. We have split the sound from the maker of the sound. Sounds have been torn from their natural sockets and given an amplified and independent existence« (Schafer 1977, s. 90).

Adskillelsen mellem lyden og lydilden muliggør altså lydes uafhængige eksistens, som Schafer karakterer som syntetisk og unaturlig:

»...the overkill of hi-fi gadgetry [...] creates a synthetic soundscape in which natural sounds are becoming increasingly unnatural while machine-made substitutes are providing the operative signals directing modern life« (Schafer 1977, s. 91).

Musiketnologen Steven Feld (1994; 1996) peger på, at det reproducerede ofte vil forsøge at tage del i den autenticitet, der tilskrives originalen (Feld 1994, s. 258-60). Naturlyde kan i et skizofonisk perspektiv ifølge Feld betragtes som hevet ud af kontekst og genanvendt i forsimplede, karikerede og

essentialistiske masseproducerede rekontekstualiseringer. Feld sætter altså ligesom Schafer grænsen for natur ved dens repræsentation.

Dette er en klart defineret grænse for naturlighed, men det er ikke den eneste mulige. I forlængelse af et altomfavnende og inklusivt naturbegreb kan man nemlig betragte digital og elektronisk teknologi som naturlig: Både kulstof-forbindelser og laserstråler (ingredienser i cd-teknologien) er omfattet af naturvidenskabens genstandsområde, og er ud fra denne opfattelse en naturlig forlængelse af menneskets forfinede kontrol med naturen. Nok er New Age kosmologi kendetegnet ved en inklusiv og holistisk naturforståelse (som også omfavner teknologi i en vis udstrækning), men den forståelse af naturbegrebet, der er på spil i New Age musik eller afslapningsmusik med naturlyde, er fuld af paradokser. F.eks. synes den fuldstændigt at negligere cd-teknologiens afgørende rolle for naturlydenes realisering (på en cd-af-spiller). For at anvende Fogh Jensens metaforbegreb kreativt, kan man sige, at compact disc'en tildeles status som gennemsligtigt kommunikationsmedium. Denne sløring af mediet er en væsentlig faktor for autenticitetsprædikatets virkning. Gell fremhæver i *The Technology of Enchantment and the Enchantment of Technology*, at autenticitetens tekniske frembringelse tilsløres (Kingston 1999, s. 344 med reference til Gell 1992). Ved at dissekere naturbegrebet og aflæde metaforerne deres magt (jf. Fogh Jensen 2000, bogens omslag), punkterer vi myten om mediets (cd'ens) gennemsligtighed og tvinges til at tage stilling til naturlydsmusikken som kalkuleret forbrugsprodukt, der i markedsførelsen spiller retorisk på køberens følelser, og det peger i sidste ende på lytteren som forbruger på New Age markedet. Det er kendetegnende for den naturlige og spirituelle værdi i de New Age budskaber, der formidles i afslapningsmusik (og andre produkter), at de nok er universelle, men ikke er frit tilgængelige; man må betale det en cd koster for at få adgang til sin egen indre naturlighed.

9. Nostalgi, New Age og følelser på dåse

Healingmusikmarkedet er en af de største masseproducenter af positive følelser og drømme, der er stor efterspørgsel på. Reproduktionen af stereotype helsebringende eksotiske lyde vil gerne fastholde os, der lytter, i den tro, at vi engang – det er uvist præcist hvornår – har tabt vores natur og vores autenticitet. Ofte er tabet af vores autentiske jeg placeret umiddelbart efter vores selvbiografiske barndom eller før industrialiseringen eller i Syndefaldet, og i håbet om at genfinde den søges der tilflugt i forestillingen om en prænatal⁸

8 Jf. den biomedicinske forestilling om trygheden i livmoderen, se artiklens afsnit 6: 'Der, hvor metaforen banker...'

9 En del New Age musik og afslapningsmusik, bl.a. MusiCure, anvender dog også naturlyde fra hjemlige egne.

eller præmoderne idyl. Producenterne af healingmusik og musikmedicin henter de fleste af de reproducerede naturlyde i den postkoloniale verden⁹ og henter inspiration i eksotiske fantasier, som virker, hvis metaforenes og lydenes æstetiske værdi deles af lytteren. Virkningen er altså betinget af personlige præferencer, og disse genereres i sociale sammenhænge.

Termen nostalgi kommer af det græske *nostos*, det at vende hjem, og *algos*, smerte, og er i sin oprindelse en medicinsk term, først anvendt af den schweiziske læge Johannes Hofer i *Dissertatio medica de Nostalgia oder Heimwehe* fra 1688,¹⁰ og altså betyder hjemve. Nostalgi er vemodig, sværmerisk, sentimental, eller smertelig længsel efter en svunden tid, efter lykkeland (*Gyldendals Fremmedordbog* 1977). I *Den Store Danske Encyklopædi* (1999, bd.14, s. 310-311) fastholdes det endvidere, at hjemve eller nostalgi forudsætter opbrud og diskontinuitet, hvor genstanden for tilbage-længslen, eller det nostalgiske blik, en i tid og geografi fjern utopi kendetegnet ved værdier som oprindelighed, rodfæstethed, ægthed og harmoni.

Sean Kingston påpeger, at nostalgi og søgen efter autenticitet er til stede i mange kulturer, og altid har været en måde for mennesker flere steder på jorden at forholde sig til deres verden på (Kingston 1999). Som f.eks. Marina Rosemans og Steven Felds berømte feltstudier i regnskoven af temiarernes og kalulifolkets musik og følelser viser det, findes nostalgi og længsel også i andre kulturer end de vestlige. Men den nostalgi, der kendetegner den vestlige verden, har sine egne specifikke træk, hvor den imperialistiske arv videreføres i eksotiserede forestillinger om den postkoloniale anden.

I New Age overbevisninger, fastslår Paul Heelas, finder realiseringen af det autentiske selv sted ved, at man træder væk det fra socialiserede selv (intellektet, viljen) og åbner sig for en ny væren og verden, nemlig menneskets sande natur. Heelas skriver:

»To experience the 'Self' itself is to experience 'God', the 'Goddess', the 'Source', [...] the 'inner child', the 'way of the heart', or, most simply and, I think, most frequently, 'inner spirituality'.« (Heelas 1996, s. 19).

Det naturlige er altså en totalitetsontologi, der på dette idealplan er spirituelt betinget. At mennesket i sin essens er ånd er et af de mest gennemgående træk ved New Age filosofi.

Der er en stærk og fundamental tro på kroppens vilje mod helbred. Holistiske overbevisninger peger på, hvordan det spirituelle og metafysiske kan gøre en forskel på det følelsesmæssige og fysiske (Heelas 1996, s. 82). Omdrejningspunktet er at komme i kontakt med sit højere selv, og fjerne det der blokerer for den universelle energistrøm, som det udtrykkes i New Age filosofi, hvilket er synonymt med at bringe sig i harmoni med naturen

10 Oversat til tysk i 1779.

(Heelas 1996, s. 82, 89). Afslapningsmusik med naturlyde, som den der berøres her, bør ses i sammenhæng med denne metafysiske orientering mod natur, spiritualitet og fejring af selvet, som giver den mening. Den er et middel til indre healing og frelse, som ligger hos det enkelte individ: »The Self has a key role in healing the self« (Heelas 1996, s. 82). Anvendelsen af musik, kunst og grønne terapihaver som supplerende behandlingsformer på Rigshospitalet karakteriseres af overlæge dr.med. Lars Heslet som en »'humanisering' af hospitalets helbredsfjendtlige omgivelser'« (Heslet 2002, s. 271, 272; også Lind 2007a, kommende). Dette at give plads til det hele menneske i behandlingen og ikke blot de ikke-funktionsdygtige dele af den menneskelige organisme, associerer til monisme, metafysik og helheds-tanke, som genkendes i New Age kosmologier og disses arv fra romantikken i det 19. århundrede. Det illustrerer også ideen om selvets indflydelse på helbredet ført ud i lægevidenskabelig vision og praksis.

Det er en virtuel tid, en fantastisk og drømmeagtig kronotop. Men det er en moderne drøm, og den er ikke universel. Den er uløseligt bundet til musikalske produkter skabt i en følelsesindustri, som ved hvordan metaforer virker. Drømme og symboler osv. er antropomorfe, menneskeskabte størrelser. Også naturlydene er menneskelige frembringelser som udvalgte, indspillede, samplede, reproducerede og elektroniske forstærkede og markedsførte lyde. Menneskelig praksis, fastholder Turner, involverer en humanisering af naturen, hvor naturen tilvirkes og underlægges menneskelige behov (Turner 1984, s. 214). Naturlydene på MusiCure og andre produkter er (naturligvis) helt bevidst manipuleret og tilvirket til bedst at tjene helbredsgavnlig og afslapningsmæssige formål.

Vi kan med rette spørge, om følelser er noget man kan kontrollere i Mestrovics (1997) skildring af forbrugssamfundet som post-emotionelt, hvor følelser tingsliggøres, rationaliseres og markedsføres. Postemotionalisme er en overlagt manipulering af følelser for at fremme harmoni og undgå negative følelser. Lad mig antyde den postemotionelle analyses relevans når man betragter den homogenisering af musikalsk udtryk og naturlyde, der kendetegner afslapningsmusikken navnlig i 1990erne og det nye årtusinde: Udover at være positiv, pæn og rar (Mestrovic bruger ordet 'nice') er den totalt følelsesudsvingsfri.

12. Positive oplevelser med naturlyde

Der er mange mennesker som har positive oplevelser med healingmusik og naturlyde, og disse lyde indgår i nordboeres liv på meningsfulde måder, som knytter an til spiritualitet, meditation, selvudvikling, afslapning osv. Og der er ingen tvivl om, at musikvidenskaben ikke bør være analytisk tonedøv for de mangfoldigheder af mening, værdi og nuancer, der vil komme til udtryk, hvis man spørger lytterne. Man kan også med rette kritisere postmoderni-

ster, postkolonialister og postemotionalister for at nægte positive betydninger i rekontekstualisering og reproduktion, endsigte indrømme forbrugere og lyttere åndsevner nok til at kunne forholde sig kritisk til markedet; hvordan forbrugerne lytter 'derhjemme' er et forholdsvist uberørt emne.¹¹ Når naturlydene indgår i mange nye sammenhænge tilskrives de nye betydninger, som altid er forankret i konkrete livsverdener – erfaret af mennesker. Dette er en relevant udfordring af visse sider af de store post-ismers pessimistiske menneskesyn, som efter min mening kalder på nye forståelser af autenticitet og musikalsk mening, og tillader den enkelte lytter selv at definere, hvad det, jeg her kalder for et eksotiseret, oprindelsesmaskeret og imperialistisk nostalgisk natursyn, *også* kan betyde. Selvom vi må anerkende, at vi er forbrugere på et musikmarked, der sælger reproducerede naturlyde, så kan de produkter, vi køber sagtens have stor (positiv) påvirkning på den enkelte lytter.

Den medicinske sociolog Aaron Antonovskys salutogenetiske model er blandt andet beskrevet i *Unraveling the Mystery of Health: How People Manage Stress and Stay Well* og er ofte citeret i musikterapeutiske sammenhænge, og kan ligeledes have relevans her (Antonovsky 1987, 2000).¹² Salutogenese fokuserer på kilder til sundhed, og den komplementerer dermed patologien (læren om sygdom) og beskriver evnen til modstandskraft og bevarelse af sundhed baseret på den enkeltes oplevelse af sammenhæng og af tilværelsen som meningsfuld. At beskrive naturlyde på cd inden for den salutogenetiske model betyder, at de positive og livsbekræftende naturbilleder, der dannes via naturlyde og afslapningsmusik, skulle virke fremmende på lytterens sundhed og velvære. Dette er i fin overensstemmelse med at New Age musikprodukterne er møntet på alle sammenhænge i privatsfæren, lige fra pleje af kæledyr til meditation (se f.eks. www.newworldmusic.com).

Der er mange eksempler på studier af naturlyde, som har specifikke værdier og meninger i bestemte kulturer, hvilket musiketnologien har vist (Feld 1990, 2001; Roseman 1990). Musik indgår som en integreret del i begivenheder som trance og helbredende ceremonier verden over, som f.eks. tarantisme, åndemageri og besættelse, og er knyttet til religion eller religiøse forestillinger – sufistiske ritualer eller kristne bodsprocessioner. Disse musikalske fænomener må som betydningsbærere i musiketnologisk forstand ses som en del af en større meningsdannende kontekst. Når musik og naturlyde indgår i spirituelle, terapeutiske og healingmæssige praksisser, må de kulturelle og historiske sammenhænge hvori de giver mening tages i betragtning. Hvis musik og lyde i forskellige samfund bidrager til at ved-

11 Tia DeNora har bl.a. lavet feltarbejde hjemme hos sine informanter for at belyse lyttevaner, musikbrug og identitetskonstruktion i hverdagen; DeNora 2000.

12 Om Antonovsky og den salutogenetiske model se i øvrigt Moes artikel i dette tema-nummer.

ligeholde relationer og fællesskaber og bekræfte socialitet og værdier, som bl.a. Neuenfeldt påpeger (1998, s. 75) og som Felds og Rosemans studier viser, kunne man lade sig inspirere og spørge til vores eget samfund: Hvilke relationer med naturen, hvilke fællesskaber og værdier bidrager afslapningsmusik og naturlyde på cd til at bekræfte og vedligeholde? Man kunne også med Antonovskys salutogenetiske model i tankerne spørge til hvilken sammenhæng, mening og tryghed, de eksotiske og dobbeltfjerne naturlyde genererer hos de enkelte lyttere. Og samtidig overveje hvilke(t) brud den nostalgiske tilbagelængsel søger at hele.

Mine egne musiketnologiske studier af menneskers omgang med musik i healingsammenhænge betoner det forhold, at mange mennesker har positive oplevelser med MusiCure og delfinsang, og giver eksempler på, hvordan disse lyde er med til at danne meningsfulde sammenhænge og rum, hvor fantasirejser, terapi og smertebehandling finder sted, og hvor healingmusik og naturlyde gør en helt konkret forskel i menneskers dagligdag med sygdom og lidelser (se Lind 2007a, 2007b, kommende). Mit ærinde i nærværende sammenhæng er heller ikke at negligere menneskers positive oplevelser med afslapningsmusik, hverken lytternes, behandlernes eller producenternes. Men hvis musiketnologien vil fastholde, at lyd og musik må studeres i og som kultur (Merriam 1964), så må vi hele paletten rundt: New Age musikken og naturlyde på cd må studeres som det, den *også* er – en nutidig, kommerciel og moderne musikform, som alene kan tillægges betydning i den samtid, hvori den fungerer.

Hvad forskningen egentlig viser om naturlydes og afslapningsmusiks effekt er under voldsomt pres fra kyniske og ideologiske markeds kræfter, der sælger produkterne og mediernes fejring af de populære musikalske glædesbudskaber om, at vores livskvalitet, intelligens, helbred og naturlighed øges ved lytning til musik og naturlyde.¹³

13. Konklusion

I metaforen er det muligt at suspendere både det synkrone og diakrone aspekt, så healingmusikkens egen historicitet (som moderne frembringelse) forbliver uerkendt. Fortiden forflyttes til andres historie (de andre er blot navnløse), til stilheden i en anden navnløs tidsalder, og vi forflyttes til andre navnløse steder. Naturlyde på cd udtrykker ikke en egentlig tilbagevendende til naturen, men er det metaforiske fartøj, som bringer lytteren på 'fantasi-

13 Se Lars Ole Bondes artikel i dette temanummer for en præsentation af forskningen omkring MusiCure og Mozarteffekten, som der har været meget medierøre omkring. Også Karin Schous artikel omhandler MusiCure. Der er ingen forskning relateret specifikt til New World Music mig bekendt. Jeg refererer ikke her til musikterapeutisk forskning, der ligger uden for det emne, jeg berører her.

rejse' til masseproducerede virtuelle steder. Hvor sådan en fantasirejse kan være en hjælp til helbredsmæssige problemer og fritidsbeskæftigelse, der reelt kan berige individet i det daglige, vidner naturbilledet i den afspændingsmusik, jeg her har behandlet, også om et begær efter en præmoderne idyl, fra hvilken ens eget indre kan styrkes og lindres. I de fjerne og eksotiske naturlyde findes, synes musikhealingmarkedet at postulere, uudnyttede ressourcer, en urkraft, som kan styrke vestlige kroppe og sjæle, der længes efter heling, helbred og helhed. Man kan med rette tale om terapeutisering eller medikalisering af musik og naturlyde.

Det paradoksale er, at denne søgen er tidsligt bagudvendt, en søgen tilbage for at genvinde den indre sande natur i et nutidigt terapeutisk, spirituelt eller medicinsk projekt. At det moderne, højteknologiske menneske har tabt sin sande natur, synes at være en sejlvet tabets fortælling, en dystopisk tvangstanke og markedsføringsmæssig succesfloskel.

Afslapningsmusik med naturlyde anvender positive metaforer og spiller sprogligt på ideer om harmoni og autenticitet, oprindelighed og naturlighed, samtidig med at den tekniske reproduktion af det naturlige og autentiske negligeres. Dette kan lade sig gøre på grund af nogle fundamentale, romantiske antagelser om natur, spiritualitet og samfund, der findes i mange moderne neospirituelle eller New Age-relaterede forestillinger. Feld rammer hovedet på sømmet, når han beskriver forestillingen om at genskabe forbindelsen til vores tabte natur:

»Release from the modern world and into the 'awesomeness' of nature is central to the nostalgia promulgated by the New Age movement, refashioning prior romanticisms and recreating them as quasi-spiritual experiences that connect 'us' to 'them'« (Feld 1994, s. 288).

Via en sonisk charterrejse til fantasiskabte, historieløse 'naturfolk' og jomfruelige naturområder søger vi vores eget fortabte selv, i Feld-citatet betegnet med den 'anden'. Set i dette lys er moderne healingmusik og musikmedicin ude i samme ærinde: At sælge drømme. Legen med historieløshedens lethed giver næring til begæret (og illusionen) om uskyldens genkomst, hvis ekko af paradiset er tydeligt. Metaforen om det tabte paradiset er gyldig præcis så længe engleharper, dryppelyde og fløjtespil i regnskoven bidrager til at skabe en meningsfuld sammenhæng.

Supplerende materiale til denne artikel findes på www.musikterapi.aau.dk/musikogpsykologi – se side 636.

LITTERATUR

- ANTONOVSKY, A. (1987): *Unravelling the mystery of health: How people manage stress and stay well*. San Francisco: Jossey-Bass.
- ANTONOVSKY, A. (2000): *Helbredets mysterium*. København: Hans Reitzels Forlag.
- ARNOLD, D. (1993): *Colonizing the Body. State Medicine and Epidemic Disease in Nineteenth-Century India*. University of California Press.
- CHAKRABARTY, D. (2000): *Provincializing Europe. Postcolonial Thought and Historical Difference*. Princeton University Press.
- CHRISTENSEN, D.C. (2000): Fysik som kunst – romantikerne i Jena. I *Krydsfelt. Ånd og natur i Guldalderen* (s. 18-31). Gyldendal.
- DeNORA, T. (2000): *Music in Everyday Life*. Cambridge University Press.
- Den Store Danske Encyklopædi*, bd. 14. (1999). København: Gyldendal.
- DEWEY, J. (1925): *Experience and Nature*. Chicago/London.
- DUNN, D. (2001): Nature, Sound Art, and the Sacred. I *The Book of Music and Nature*, redigeret af David Rothenberg & Martha Ulvaeus. (s. 95-107). Middletown: Wesleyan University Press.
- FELD, S. (1990): *Sound and Sentiment. Birds, Weeping, Poetics, and Song in Kaluli Expression*, 2. reviderede udgave [¹1982]. Philadelphia: University of Pennsylvania Press.
- FELD, S. (1994): From Schizophonia to Schismogenesis: On the Discourse and Commodification Practices of World Music and World Beat. I *Music Grooves* (s. 257-289). Chicago: University of Chicago Press.
- FELD, S. (1996): Pygmy POP: A Genealogy of Schizophonic Mimesis. *Yearbook for Traditional Music* 28 (s. 1-35).
- FELD, S. (2000): Sound Worlds. I *Sound*, redigeret af Patricia Kruth & Henry Stobart. (s. 173-200) Cambridge University Press.
- FELD, S. (2001): Lift-Up-Over Sounding. I *The Book of Music and Nature. An Anthology of Sounds, Words, Thoughts*, redigeret af David Rothenberg & Marta Ulvaeus (s. 193-206). Connecticut: Wesleyan University Press.
- FINK, H. (2002): Om menneskers natur og plads i naturen. I *Videnskab og værdier: Den humanistiske udfordring*, redigeret af Kirsten Hastrup (s. 39-51). Historisk-filosofiske Skrifter 25. Det Kongelige Danske Videnskabernes Selskab. København: C.A. Reitzel.
- FOGH JENSEN, A. (2000): *Metaforens magt: fantasiens foster og fornuftens fødsler*. Århus: Modtryk.
- GALLINI, C. (1996): Mass Exoticisms. I *Post-Colonial Question: Common Skies, Divided Horizons*, edited by Ian Chambers and Lidia Curti (s. 212-220). London & New York: Routledge.
- GELL, A. (1992): The Technology of Enchantment and the Enchantment of Technology. I *Anthropology, Art and Aesthetics*, redigeret af J. Coote & A. Shelton. Oxford: Clarendon Press.
- Gyldendals Fremmedordbog* (1977). Redigeret af S. Brüel. 7. stærkt omarbejdede og forøgede udgave. København: Gyldendal.
- HASTRUP, K. (1989): Kultur som analytisk begreb. I *kulturanalyse. Fortolkningens forløb i antropologien*, redigeret af Kirsten Hastrup og Kirsten Ramløv (11-21). Akademisk forlag.
- HASTRUP, K. (1995): *A Passage to Anthropology. Between Experience and Theory*. London & New York: Routledge.
- HASTRUP, K. (1999): *Viljen til viden. En humanistisk grundbog*. København: Gyldendal.
- HASTRUP, K. (2003): »Introduktion.« I *Ind i verden. En grundbog i antropologisk metode*, redigeret af Kirsten Hastrup (s.9-33). København: Hans Reitzels Forlag.

- HEELAS, P. (1996): *The New Age Movement. The Celebration of the Self and the Sacralization of Modernity*. Oxford: Blackwell Publishers.
- HESLET, L. (2002): Rigshospitalet. I *Med hjælp fra... Ny Carlsbergfondet i dag* (s. 268-273) Forlaget Rhodos.
- HESLET, L. (2003): Medicin og musik. I Niels Eje: *MusiCure* vol.1, *The Journey*, tekst-hæfte (s. 6-11). Gefion Records. CD. GFO 20132.
- HORDEN, P. (2000): Musical Solutions: Past and Present in Music Therapy. I *Music as Medicine. The History of Music Therapy since Antiquity*, redigeret af Peregrine Horden (s. 4-40). Aldershot: Ashgate.
- KINGSTON, S. (1999): The Essential Attitude: Authenticity in Primitive Art, Ethnographic Performances and Museums. *Journal of Material Culture* 4/3 (s. 338-351).
- LIND, T.T. (2007a, kommende) Delfinsang og Lysengle i Sydhavn, København. Et musiketnologisk perspektiv på musik og healing. *Musik & Forskning*.
- LIND, T.T. (2007b, kommende) Meaning, power and exoticism in medicinal music – a case study of MusiCure in Denmark. *Ethnomusicology Forum*.
- LIVINGSTON, T.E. (1999). Music Revival: Towards a General Theory. *Ethnomusicology* 43/1 (s. 66-85).
- LÓPEZ, F. (2001): Blind Listening. I *The Book of Music and Nature*, redigeret af David Rothenberg & Martha Ulvaeus (s. 163-168). Middletown: Wesleyan University Press.
- MERLEAU-PONTY, M. (1962): *Phenomenology of Perception*. Routledge and Keagan Paul.
- MERRIAM, A. P. (1964): *The Anthropology of Music*. Northwestern University Press.
- MESTROVIC, S. (1997): *Postemotional Society*. London: Sage Publications.
- MOORE, A. (2002): Authenticity as Authentication. *Popular Music* 21/2 (s. 209-223).
- MusiCure (2004, 2006). MusiCure brochure (reklamemateriale uddelt på apoteker i DK).
- NEUENFELDT, K. (1994): The Essentialistic, the Exotic, the Equivocal and the Absurd: The Cultural Production and Use of the Didjeridu in World Music.« *Perfect Beat. The Pacific Journal of Research into Contemporary Music and Popular Culture* 2/1 (s. 88-104).
- NEUENFELDT, K. (1998): The Quest for a »Magical Island.« The Convergence of the Didjeridu, Aboriginal Culture, Healing and Cultural Politics in New Age Discourse. *Social Analysis* 42/2 (s. 73-102).
- ROSALDO, R. (1989): *Culture and Truth. The Remaking of Social Analysis*. Berkeley: University of California Press.
- ROSEMAN, M. (1991): *Healing sounds from the Malaysian rainforest. Temiar music and medicine*. Berkeley, Los Angeles, and London: University of California Press.
- SCHAFER, R.M. (1977): *The Soundscape. Our Sonic Environment and the Tuning of the World*. Rochester, Vermont: Destiny Books.
- STRONG, P.M. (1979): Sociological Imperialism and the Profession of Medicine: A Critical Examination of the Thesis of Medical Imperialism. *Social Science and Medicine* 13A (s. 199-215).
- SØRENSEN, S.M. (2003): Har De set den tyske professors toner? Om Chladni klangfigurer og Ørstedes musikestetik. *Musik & Forskning* 28 (s. 7-42).
- THEILGAARD, A. (1995): Metaforer i terapiens tjeneste. *Psyke & Logos* 1995/1 (s. 164-173).
- TURNER, B.S. (1984): *The Body and Society. Explorations in Social Theory*. Basil Blackwell.
- TURNER, B.S. (1987): *Medical Power and Social Knowledge*. Sage Publications, 1994.
- WILLIAMS, S.J. (2003): *Medicine and the Body*. London: Sage Publications.

YOUNG, R. J. C. (2003): *Postcolonialism. A Very Short Introduction*. New York: Oxford University Press.

ZAHAVI, D. (2003): *Fænomenologi*. Roskilde Universitetsforlag.

ZRZAVY, H. (1990): Issues of Incoherence and Cohesion in New Age Music. *Journal of Popular Culture* 24/2 (s. 33-53).

ØRSTED, H.C. (1843): *Det Skiønnes Naturlære*. København (sandsynligvis 1843).

DISKOGRAFI (CD)

EJE, NIELS (2003a). *MusiCure*, Vol.1: *The Journey*. The Music & Medicine Research Project/Musica Humana. Gefion Records, GFO 20132, cd.

EJE, NIELS (2003b). *MusiCure*, Vol. 2: *Equator*. The Music & Medicine Research Project/Musica Humana. Gefion Records, GFO 20134, cd.

Relax with Nature (1994). Rainforest, *Authentic Natural Sounds. Relax with Nature Series*, Vol.10. New World Music, NWCD 274, cd.

RICHARDSON, JOHN (1983). *Spirit of the Redman*, Vol. 1. New World Music, NWCD 601, cd.

WHEATER, TIM (2003). *Sound Medicine Man*. New World Music, NWCD555, cd.

WHITE, CLIFFORD (2003). *An Island Called Paradise*. New World Music, NWCD551, cd.